

דף מידע מספר 99 בנושאים כלכליים-חברתיים:

היקף הפערים החברתיים ואופן הגדרתם

האם יש רעב בישראל?

רעב הוא מושג מוחלט. אדם רעב הוא אדם שאינו אוכל לשובע, או סובל מתת תזונה. מערכת גמלאות המוסד לביטוח לאומי אינה מצליחה לחלץ כמחצית העניים מעוני. אך נשאלת השאלה, האם היא גם לא מספיקה על מנת לחלצם מרעב.

בישראל לא הוגדר המושג 'רעב' בהקשר החברתי. הבנק העולמי הגדיר עוני ברמת צריכה של דולר ליום לנפש, וסף עוני כרמת צריכה של 2 דולר ליום לנפש. לפי הגדרה זו אין בישראל עניים, ולא אנשים על סף עוני, ובוודאי לא רעבים.

תופעת רעב בישראל אינה ביטוי של עוני, אלא שילוב של עוני והזנחה או התעללות. רעב עשוי להימצא בקרב אוכלוסייה של נרקומנים, חולי נפש ואנשים גלמודים, שלשכות הרווחה העירוניות וארגוני רווחה וולונטריים לא איתרו אותם. רעב יכול להיות תוצאה של הזנחה או התעללות בילדים או בזקנים. הגדלת קצבות הביטוח הלאומי לא תיתן פתרון לרעב שמקורו בהזנחה או בהתעללות. לכך נדרשת פעולה ממוקדת של שירותי הרווחה המקומיים, ומתן מענה נקודתי: אשפוז, שיקום, העברה למשפחה אומנת, הספקת ארוחה חמה או סל מוצרי מזון.

פרסום דו"ח הרעב החזיר לשיח הציבורי מושגים שנעלמו לפני שנים רבות. לראשונה מאז שנות ה-60 החלו לדבר על עוני מוחלט, במונחי קלוריות, חלבונים, ויטמינים ומינרלים. הגדרת עני כמי שחסר אמצעים לרכוש סל מצרכים בסיסי, מתאימה לחברה בה המזון הוא המרכיב העיקרי בצריכה, והבטחת אמצעים לתזונה מינימלית נועדה להבטיח שהעני לא יגווע ברעב.

דו"ח הרעב שפרסם מרכז השלטון המקומי היה מסמך מגמתי ולא מקצועי, שנתפר בתפרים גסים, מנתונים לא בדוקים, לפי הגדרות לא ברורות, שהעבירו לשכות רווחה בכמה ישובים. כמה עובדי רווחה טענו שרעב אינו רק ללחם, אלא גם להשכלה,

צוות ההיגוי
מר חיים י. צדוק, יו"ר
ח"כ מיכאל איתן
ד"ר וינפריד וייט
ח"כ יוסי כץ

חברי צוות ההיגוי בעבר
מר חיים הרצוג ז"ל,
יו"ר ראשון
השר ד"ר יוסי ביילין
השגריר ד"ר יהודה לנקרי

בחסות:
קרן פרידריך אברט

Steering Committee
Mr. Haim J. Zadok,
Chairman
Michael Eitan, MK
Yossi Katz, MK
Dr. Winfried Veit

Former members of the steering committee
The Late Mr. Chaim Herzog,
former Chairman
Dr. Yossi Beilin, Minister
Dr. Yehuda Lankry,
Ambassador

Sponsor:
Friedrich Ebert Stiftung

לעבודה ולהכרה. המונח 'רעב' משמש בהשאלה לציון מאוויים ושאיפות, אך לא לפירוש זה התכוון דו"ח הרעב.

הגדרת העוני

לבדיל מרעב, עוני הוא מושג יחסי. עני הוא מי שהכנסתו ורמת חייו נופלים במידה ניכרת מהכנסה ורמת חיים "ממוצעת".

בישראל, מדידת עוני נעשית על פי ההכנסה המשפחתית השוטפת. רמת ההכנסה הטיפוסית הוגדרה כהכנסה חציונית, כלומר רמת ההכנסה שמחצית האוכלוסייה משתכרת פחות ממנה ומחצית האוכלוסייה השניה משתכרת יותר ממנה. קו העוני מוגדר ברמה השווה 50% מהכנסה החציונית, והוא מותאם לגודל המשפחה, באופן שמביא בחשבון יתרונות לגודל בצריכה, באמצעות סולם שקילות. משפחה מוגדרת כענייה אם הכנסתה הפנויה נמוכה מקו העוני המתאים לגודלה. קו העוני עולה ככל שעולה רמת החיים.

עוני הוא תופעה רב מימדית, שמתבטאת בהיבטים שונים של רמת חיים, כמו הכנסה, תנאי דיור, בריאות וחינוך. עני הוא מי שהכנסתו הנמוכה מדירה אותו מהשתתפות מלאה בחיי הקהילה. מדידת העוני בישראל מתייחסת רק להכנסה הכספית, הן בגלל חוסר נתונים זמינים בתחומי חיים אחרים, וכן בגלל הקושי לבנות מדד אינטגרטיבי שיביא את כל היבטי רמת החיים לידי ביטוי, כגון רכוש, חסכון הכנסות לא משכר וכו'.

הגוף שאחראי על מדידת העוני הוא המוסד לביטוח לאומי. החל משנת 1970, מידי שנה בשנה, מפרסם המוסד לביטוח לאומי את דוח העוני, המבוסס על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. המדידה נעשית בכלים סטטיסטיים מדעיים, תוך שימוש בהגדרות זהות לאורך זמן. דו"ח העוני האחרון התפרסם בנובמבר 1998 והתייחס לשנת 1997.

אי שוויון

פרסום "דו"ח הרעב" מיקד את תשומת הלב הציבורית בפערים הגדלים בחברה הישראלית. פערים אלו לא יתבטאו במלואם בדו"ח העוני שיפרסם המוסד לביטוח לאומי בקרוב. הסיבה נעוצה במבנה התפלגות ההכנסות בישראל, שבדומה להתפלגות הכנסות בעולם, היא א-סימטרית.

70% מהשכירים בישראל משתכרים פחות מההכנסה הממוצעת. שליש מהשכירים משתכרים פחות ממחצית ההכנסה הממוצעת.

שלא כמדידת עוני, המתמקדת בקצה התחתון של התפלגות ההכנסות, מדידת אי שוויון עוסקת בהתפלגות כולה. מדדי אי השוויון המתפרסמים אינם מציגים תמונה שלמה של פערי ההכנסות. בהיעדר מידע על רווחי הון הפטורים ממש, הנתונים על הכנסות אינם מלאים.

בשנת 1997 קיבל העשירון העליון שליש מכלל ההכנסות, כמו שבעת העשירונים התחתונים וכ - 50% יותר מחלקם של ששת העשירונים הנמוכים. מערכת המס הישיר ותשלומי העברה צמצמו את חלקו בהכנסות לרבע.